

PAPER DETAILS

TITLE: BATI METAFİZİĞİNİN TEMEL SORUSU VE HEIDEGGER

AUTHORS: Mesut KESKİN

PAGES: 149-270

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/804095>

BATI METAFİZİĞİNİN TEMEL SORUSU VE HEIDEGGER

Mesut KESKİN*

ÖZET

Elinizdeki makale, Batı metafiziğinin temel sorusuna Heidegger'in yeni bir okuma ve çeviri anlayışıyla cevap denemesini serimler. Bu serimleme, Heidegger öncesi ve sonrası metafiziksel yaklaşımların temel soruyu nasıl ele aldıklarını şart koşar. Buna göre metafiziğin temel sorusunun bilhassa Leibniz ve Schelling'teki önemi vurgulanıp Heidegger yaklaşımının evveliyatı tasvir edilir. Bu tasvirin ışığında Heidegger'in getirdiği yenilikler, tartışmalar ve yeni sorunlar sunulur. Temel soru Heidegger'in bu sorunun tarihindeki merkezi konumuyla her hakiki felsefi soru gibi bitmez ve çağdaş felsefe ya da bilimlerde, metafizik dışı ve analitik bir biçimde işlenmiştir. Nihayet, metafiziğin temel sorusunun cevapsız güncelliğini, efsuni muammasını, çözülmez önemini ve faydasız zorunluluğunu göstermek bu makalenin en dipte yatan görevidir.

Anahtar Kelimeler: Heidegger, metafizik, meta-metafizik, metafiziği aşma, temel soru, neden sorusu, varlık, hiçlik.

(The Ground Question of the Western Metaphysics and Heidegger)

ABSTRACT

The current study interprets an attempt to answer to the basic or ground question of the western metaphysics with a new understanding of the reading and translation by Heidegger. This interpretation provides how the metaphysical approaches before and after Heidegger handle with the ground question. According to this, the importance of the ground question of metaphysics in Leibniz and Schelling is highlighted, as well as, the prehistory of Heidegger's approach is described. The newness, controversies and new questions by Heidegger are presented in the light of this description. Like any genuine philosophical question, the ground question isn't finished with the central place of Heidegger in the history of this question and it is handled in the contemporary philosophy and sciences in a non-metaphysical and analytic manner. Finally, it is the the deepest task of this study to show the unanswered currency, the magical mystery and the useless necessity of the ground question of the metaphysics.

Keywords: Heidegger, metaphysics, meta-metaphysics, overcoming metaphysics, ground question, why-question, Being, Nothing.

* Mardin Artuklu Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü öğretim üyesi
FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), 2016 Bahar, sayı: 21, s. 249-270
ISSN 1306-9535, www.flsfdergisi.com

“Nicht wie die Welt ist, ist das Mystische,
sondern dass sie ist.”¹

Wittgenstein: Tractatus, 6.44.

I. Metafiziğe Giriş Başlarken Heidegger

Metafiziğe giriş nedir, ne demektir, ne olabilir? sorularını Heideggerci bir dille cevaplamak, Heidegger’in bu sorulara ilişkin açıklamalarına başlamayı, daha doğrusu öncelikle ve genellikle metafiziğin ne olduğunu sormayı şart koşar. Bu başlangıç şartıyla metafizik kavramının tarihsel semantiğine kısa bir atıf, metafiziğe girişin temelindeki *felsefeleyen* (philosophierend) soru sormanın düzensizliğini da şimdiden açıklar. Metafizik kavramının tarihsel semantiğine tamamen girmeden Heidegger’in gözüyle bakılırsa metafiziğin tarihini ve özünü bizzat *fizik* belirler; çünkü Batılı felsefe tarihinin kendi ana hatlarında, mesela Aquino’lu Thomas’ta *saf edim*, Hegel’de *mutlak kavram*, Nietzsche’de güce ilişkin *aynı istemin ebedi dönüşü* örneklerinin gösterdiği gibi metafizik, hep *fiziktir* ki, “physis üzerine inceleme kendi içinde zaten τὰ φυσικά’yı, yani Varolanı aşarak ötesinde, Varlığın yanındadır”.²

Öte yandan zamansalı araştıran tarih bilimi karşısında felsefe olarak metafizik, bir tarih bilimine dönüşemez ve bir bilim de değildir, çünkü o, zamanı aşanı araştırırken, “tıpkı ruhun her eseri gibi zamanın akışında gerçekleştiği sürece tarihseldir” ve metafiziksel sorma, tarihsel olduğu olgusundan dolayı da bilim olamaz.³ Fizik bilindiği gibi Yunanca *φύσις/fusis* kelimesinden türemiştir, fakat tam da burada Heidegger’in itirazı başlar, çünkü bu Yunanca kelimenin asıl felsefi adlandırma gücünün tahrip edildiğini iddia eder, şöyle ki, bütünlük halindeki varolan olarak varolana ilişkin sormayı ilk başlatan Yunanlılar, varolana *φύσις/fusis* diyordu, ama Latincedeki *natura/doğa* çevirisiyle Yunan felsefesinin hiç de masumane olmayan yabancılaşması ve sürgülenmesi sürecinin ilk faslı başlamıştır. Öte yandan Latince çeviriden kaynaklı bu anlam değişiminin sadece Orta Çağ ve Yeni Çağ etkilemediğini, aynı zamanda günümüze kadar

¹ “Mistik olan (şey), dünyanın *nasil* (var) olduğu değil, aksine (var) olduğu *gerçeğidir*”.

² Bkz. Heidegger, M., *Metafiziğe Giriş*, (çev.: Mesut Keskin), İstanbul: Avesta Yayınları, 2014, s. 27. Ayrıca bkz. Heidegger, M., *Besinnung*. (GA 66). (derl.: F. W. von Hermann). Frankfurt a. Main: V. Klostermann Verlag, 1997, s. 368.

³ Bkz. Heidegger, M., *Metafiziğe Giriş*, s. 52 v.d..

uzandığını teşhis eden Heidegger, *φύσις/fusis*'in aslında yükselip açılma anlamına geldiğini ve *doğa* diye adlandırılan süreçlerden uzak olduğunu vurgular.⁴

Başka bir deyişle bütünlük halindeki varolan olarak varolanı içeren ya da yükselip açılarak duraksayan işleyişe sahip *φύσις/fusis*'e ilişkin sorulduğunda, doğal varolan anlamındaki *τὰ φύσει ὄντα/ta fusei onta*, *τὰ φυσικά/ta fusika*, bir dayanak sunar, ama *φύσις/fusis*'e ilişkin sorma, doğayla, cansızlar ve canlılarla sınırlı kalmaz, aksine tam da bu *τὰ φυσικά/ta fusika* aşılır. Heidegger, Yunanca *μετά/meta* önekinin *bir şeyin ötesi/nde* veya *öte tarafı* anlamını belirtip varolan olarak varolana ilişkin felsefi sormanın, *μετὰ τὰ φυσικά/meta ta fusika*'nın, yani varolanı aşan sorma olarak *metafizik*'in söz konusu olduğunu dile getirir.⁵

Metafizik'in ne olduğuna veya neliğine dair Heidegger katiyen bir metafizik geliştirmez, çünkü *varolanın (var)dırlığının belirlenmesi* (.e Bestimmung der Seiendheit des Seienden) olarak metafiziği aşıp ulaştığı soru sormayı *asıl metafizik* ya da bir başka deyişle *meta-metafizik* olarak gösterir. Eşzamanlı ortaya çıkan *Metafizik Nedir?* ile *Kant ve Metafizik Sorunu* adlı eserlerini de, metafizikten çıkarak bizzat meta-metafizik görülür kılma denemeleri olarak tanımlayıp *varlık ve zamana* ilişkin soruyu açıklama teşebbüsü olarak yorumlar.⁶

Metafiziğe bu noktada Heidegger, varlığın unutulmuşluğunu ya da varlık olarak varlığı sormanın unutulmuşluğu eleştirisini yönelterek, *Metafiziğe Giriş* başlığı altında varlık sorusunun karmaşık ve muğlak durumuna ilişkin bilinmeyenlere ilk teşvik edici adımı işte dersin başlığını bilinçli bir şekilde muğlak bırakmakla atar. Bilim olmayan metafiziği, her felsefenin ortası olarak farklı yorumlayıp, 'varolan genelde, neden (var)dır ve daha ziyade hiçlik değil?' sorusunu kendince yorumlar. Buna göre *Metafiziğe Giriş*, Heidegger'in *varolan genelde, neden (var)dır ve daha ziyade hiçlik değil* şeklinde en fundamental-ontolojik tezahürüyle çevirdiği "temel soruyu sormanın içine girmek" demektir ki, herhangi bir yerde bulunup duran bir şeye giriş olmamakla birlikte, soran bir ilerleme ve önceden sorma

⁴ Bkz. a.g.e., s. 22 v.d..

⁵ Bkz. a.g.e., s. 26.

⁶ Bkz. Heidegger, M., *Besinnung*, s. 376 v.d..

anlamında bir yönelterek götürme, sormayı ilkin uyandırıp şekillendirme olarak görülebilir.⁷

Bir başka başlangıç yaklaşımıyla Heidegger, varlığı anlamının kendini dile getirdiği Batı kültüründe bizzat bu kültürün *kendi-anlayışının* felsefi bir revizyonunun ve *metafiziğin aşılmasının* (.e Überwindung der Metaphysik) ötesinde, varlığın unutulmuşluğunun hazmedilmesi olarak tüm *metafiziğin hazmedilmesi* (.e Verwindung der Metaphysik) bağlamında bir revizyonun yapılması idealinden yola çıkar. *Metafiziğe Giriş* eseri doğrudan, varolan ve hiçliğin (*var*)dır'da, yani varlıkta, nasıl temellendiğini gösteren *temel sorusuyla* başlar, soru cümlesini baştan sona yararak parçalayıp, yine varolanın ve hiçliğin varlığını sorgulamaya başlayıp, varlığa ontolojik erişimler sağlar. Bu noktada temel soru, varlığın ya da hiçliğin durumu ve statüsüne dönüşür. Fakat *Metafiziğe Giriş* denemesinde Heidegger felsefelemeyi öncelikle ve genellikle, *varolan genelde, neden (var)dır ve daha ziyade hiçlik değil?* sorusunu sormak olarak ele alır.⁸

Temel sorunun gerçekten temele veya sebebe ilişkin bir soru olup olmadığı, temel sorunun Heidegger'e kadar gelişim tarihi ve sonrasındaki eleştirel tarihine bakılarak araştırılabilir. Bu sorular Heidegger öncesi filozofların eserleri bağlamında deşilmeyecek, daha ziyade bu temel sorusunun *sorunlar tarihi* (.e Problemgeschichte) ve *sorun durumu* (.e Problemlage) göz önüne alınıp Heidegger'in niyetleri serimlenecek. Tüm farklılığıyla Heidegger'in temel soruyu nasıl işlediği, ancak temel sorunun Heidegger öncesi ve sonrası felsefede ve bilimlerde nasıl işlendiğine bakılarak cevaplanabilir.

II. 'Temel Soru'nun Felsefi Farklılık Şekillenmeleri

Metafiziğin dünü ve bugününe veya felsefenin sorunlar tarihinin akışında temel soruya bakıldığında tam olarak nasıl şekillendirildiği, hangi sorularla ilişki içine sokulduğu, hangi bağlamlarda algılandığı ve hangi

⁷ Bkz. Heidegger, M., *Metafiziğe Giriş*, s. 27-29 ve ayrıca bkz. Heidegger, M., *Besinnung*, s. 217-220 ve Heidegger, M., *Wegmarken*. (GA 9). (derl.: F. W. von Hermann). Frankfurt a. Main: V. Klostermann Verlag, 1976, s. 415-422.

⁸ Bkz. Heidegger, M., *Metafiziğe Giriş*, s. 16; Heidegger, M., *Besinnung*, s. 387; Heidegger, M., *Wegmarken*, s. 371, 414, 416 ve 423 v.d.; Volpi, F., "Sur la grammaire et sur l'étymologie du mot <être>", Courtine, J. F. (derl.): *L'Introduction à la Métaphysique de Heidegger* içinde. Paris: J. Vrin, 2007, s. 127.

araçlarla cevaplanmaya çalışıldığı gerçeği, yine düşünceler tarihinin sorun bilincinde ve durumunda idrak edilebilir. Bu sorunun erken dönem tarihi, Leibniz ve Schelling'e dek teolojik ve mitolojik temellerine sahipken, günümüzde bu soru, fizik teorilerinin kozmolojik dünya resminin vechine girmiştir.⁹

Düşünceler tarihindeki tüm bu farklı şekillendirmelere rağmen, hem stilistik çeşitlilikler hem de bu şekillendirmelerde farklı ağırlık noktaları koymalar ve soru haline getirme bağlamında yeni yönelmeler söz konusudur. Bu farklar, gerçi temel sorudan sapmalara işaret eder, ama yine de onunla tematik bir bağlamda bulunuyor gibi görünen sorular dikkate alındığında daha da belirginleşir. Bu dünyanın neden (başka türlü değil de) böyle yaratıldığı ya da bu niteliklere sahip olduğu, bu veya şu gerçeklik alanının neden boş olmadığı, maddi nesnelerin neden olmadığı gibi sorular nihayet temel soruya dönüşüp yaratıcı bir Tanrı son neden olarak varsa, bu Tanrının neden varolduğu ve daha ziyade varolmadığı sorulur.¹⁰

Heidegger'den önce bu temel sorunun nasıl formüle edildiği, hangi ağırlık noktalarına sahip olduğu, nasıl formüle edildiği, hangi cevap olanaklarının, sorunun mevcut sorulmasında karakterize edildiğine bakılacak olursa, bir şeyin neden varolduğuna ve hiçbir şeyin de neden varolmadığına ilişkin soru, kendi çağında dönüşmekte olan metafizik ve felsefe anlayışının bir aynası olarak kendisini gösterir. Bu noktada şu tarihsel olgunun vurgulanması gerekir ki, Antik Çağdan Orta Çağa tüm felsefe tarihinde birçok sorunun ortaya çıkışı bu temel soruyla ilişkilidir.¹¹

Bu temel sorunun Parmenides'e ve Aristoteles'e geri gittiği ve hatta yeni-Plantonculukta da bulunduğu, oradan da bu sorunun kelime kelime geç dönem skolastikte bulunduğu iddia edilebilir; ancak burada, Leibniz ve bilhassa konu açısından merkezde duran Heidegger'in geliştirdiği gibi sorunun radikal bir şekilde ele alınışına rastlanmaz. Temel sorunun tüm Batılı geçmişi bir kenara iten şey ise, gerçekte temel sorunun farklı yansımalarına eski Doğu dillerinin mitlerinde, yani Mezopotamya, Afrika, Mısır, Hint-Avrupa ve Hitit medeniyetlerinde rastlandığı gerçeğidir. Elbette

⁹ Lemanski, J. / v.d., "Variationen und Implikationen der Frage 'Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?'" , a.g.y. (derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2013a, s. 9.

¹⁰ Bkz. a.g.e., s. 8 v.d. ve 12.

¹¹ Bkz. a.g.e., s. 13.

temel sorunun bu kapsamlı tarihine çok sınırlı bir makale girişemez, burada evveliyatına sadece temel sorunun Batı felsefesindeki bazı yansımalarına göz atıldığında temel sorunun gelişim ve etkileşim tarihinde sürekliliklerden ve kırılmalardan geçerek günümüz felsefesine uzandığını belirtmek yeterlidir.¹²

Felsefe tarihinde birçok sorunun, bu temel soruyla ilişkili olduğu, Leibniz'e kadar olan felsefe tarihinde, bilhassa erken ve geç dönem skolastikte bu temel soru bağlamında semantik bir boyutu gösteren ve önemli olan iki kavrama, yani *birşeylik* ve *hiçbirşeylik* kavramlarına değinilebilir: Belirlenmemişlik formunda hiçbir şeyin yaratılmasıyla ve belirlenmişlik biçiminde bir şeye geçiş o zamanların soru ufkunu şekillendirdiği, temel sorunun farklı anlayış olanaklarında incelenebilir. Genel itibariyle soru felsefe tarihinde iki kısma ayrılır: İlkin "genelde bir şey neden vardır?" sorusunu, ikinci olarak "ve daha ziyade neden hiçbir şey var değildir?" sorusu izler. Buna göre Siger v. Brabant, 1270 yılında temel soruyu formüle etmiştir: "Quare magis est aliquid in rerum natura quam nihil / Şeylerin doğasında neden hiçbir şeyden ziyade bir şey (var)dır".¹³

Antik ve Orta Çağ felsefesinde büyük sorular arasında *neden hiçbir şey yerine bir şey* ya da *bir şey genelde var ve hiçbir şey değildir* sorusunun varolduğu artık kuşku götürmez bir gerçeklik olarak görüldüğü ünlü CPAQN sorusunda gösterilebilir. Bu baş harflerden oluşan CPAQN sorusunun açılımı *cur potius aliquid quam nihil* idi ve iki açıyı kendi içinde barındırır: Sorunun birinci kısmında *neden bir şey vardır?* (*cur aliquid*, kısaca *Ca*) sorusu bulunurken, ikinci kısmında *neden hiçbir şey var değildir?* (*cur non nihil*, kısaca *Cnn*) sorusu saklıdır.¹⁴

Her ne kadar bu sorunun geç dönem skolastiğe dek uzandığına ilişkin işaretler olsa da şimdi yine temel sorunun ilk defa Leibniz felsefesinde bulunduğu belirtilmelidir. Sonuç olarak soru öncelikle Leibniz'de tama yakın bir biçimde formüle edildi, ancak bu temel sorunun bir Leibniz öncesi evveliyatı olduğunu teslim etmek gerekir. Mesela Orta Çağ kaynaklı kelime kelime formülasyonun Leibniz'inkine tekabül edip etmediği,

¹² Lemanski, J., 'Cur Potius Aliquid Quam Nihil' von der Frühgeschichte bis zur Hochscholastik, a.g.y. (derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg, Felix Meiner Verlag, 2013b, s. 23-26.

¹³ Bkz. Lemanski, J., 'Cur Potius Aliquid Quam Nihil' von der Frühgeschichte bis zur Hochscholastik, 2013b, s. 48.

¹⁴ Bkz. a.g.e., s. 23 v.d..

elbette haklı olarak sorulabilir, ancak temel sorunun Tanrı kanıtlarıyla ilişkisi de inkar edilemez. Bu bağlamda Leibniz'in teolojik argümanlarının arka planında, dünyanın varoluşuna, yani ki'liğine (.s Dass) ilişkin *bir şey genelde neden vardır ve daha ziyade hiçbir şey var değildir* sorusu yatar. Meselenin Leibniz öncesi evveliyatıyla karşılaştırıldığında, temel soruyla uğraşan birçok filozofun gerçi dünyanın ki'liğine, gerçekliğine ilişkin soruyu izlediklerini, ama dünyanın nasıllığını araştırmadıkları tespiti eklenmelidir. *Nasıllık* (.s Wie) sorusuyla ilişkili, neden başka bir dünya değil de bu yaratılmıştır şeklindeki teolojik ayırmada iki açı belirir: Dünyanın yaratılışından önce Tanrının özgürlüğü, genel olarak bir dünyayı yaratma, yaratmama özgürlüğü öyle veya başka türlü nitelikteki dünyanın özel tercihinin özgürlüğü bu temel soruda açığa çıkar ki, metafizikçi olarak Leibniz kendine has bir anlamda bu temel soruyu yorumlayarak bugünkü felsefe ve fizik teorilerini hâlâ etkilemektedir.¹⁵

1714 yılında *Principes de la Nature et de la Grâce fondés en Raison* adlı eserinde Leibniz “pourquoi il y a plus tôt quelque chose que rien? / hiçbir şeyden ziyade neden bir şey vardır?” sorusunu sorduktan sonra bu Fransızca sorunun Almancaya çevrilmesi filolojik ve felsefi tartışmaları beraberinde getirir, çünkü metafiziğin temel sorusu sadece filolojik bir sorun değildir ve bir ifade çeşitliliği söz konusudur. J. C. Gottsched 1744 yılında *warum ist vielmehr etwas, als nichts vorhanden? / hiçbir şeyden ziyade, neden bir şey mevcuttur?* şeklinde temel soruyu formüle ederken, A. Buchenau ve H. Herring bu Leibnizci soruyu farklı kaleme almışlardır: *...warum es eher Etwas als Nichts gibt / Hiçbir şeyden önce neden bir şeyin varolduğu...* ve H. H. Holz da, soruya: *Warum gibt es überhaupt etwas und nicht nichts? / Bir şey genelde neden vardır ve hiçbir şey var değil* tarzında başka bir yorum katar.¹⁶

Sorunun tarihsel arka planındaki şekillenmeler dikkate alındığında Leibniz'de “pourquoi il y a plus tôt quelque chose que rien? / hiçbir şeyden ziyade, neden bir şey vardır?” şeklindeki temel sorunun birinci kısmı, bir şeyin varoluşunu hedeflerken, sorunun diğer kısmı da bu bir şeyin somut şekline ilişkin sorduğu felsefi açıdan idrak edilebilir ve şu anlam

¹⁵ Bkz. Lemanski, J. / v.d., “Variationen und Implikationen der Frage ‘Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?’”, s. 9 ve 14.

¹⁶ Bkz. Hessbrüggen-Walter, S., “Creatio ex nihilo und creatio nihili. Etwas und Nichts im Schöpfungsdenken der frühen Neuzeit”, Lemanski, J. / v.d. (derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2013, s. 65 v.d..

çıkarılabilir: *Neden varolan, olduğu gibidir de başka türlü değildir?* Her iki soru Leibniz'e göre yeter neden ilkesiyle meşrulaştırılmıştır. Her iki soru sadece mantıksal açıdan birbirine ait değildir, aksine bir ve aynı açıklama ilkesine atıfta bulunur. Buna göre Tanrı, dünyayı genel olarak yaratmış ve olduğu gibi yaratmıştır, çünkü ilahi irade, en iyi olanaklı olanı amaçlama belirlenimiyle tanımlanmıştır. Burada Leibniz'in teodise ile ilişkisi açık hale gelir, zira varoluşan dünyada, olanaklı tüm dünyaların en iyisinden söz eder ve bu münasebetle ki'liğe ilişkin sorunun, dünyanın nasıllığına ilişkin soruyla bağlantısını araştırır.¹⁷

Yaratım teolojisi veya felsefesi bağlamında ve Katolik okul felsefesinin dışında temel sorunun önemi daha belirgin hale gelir. Neden sorusunun Leibniz felsefesi içerisinde nasıl tecrübe edildiği, Leibniz'in bir şeyi, işte hiçbir şeye tercih etmesi sistematik açıdan soruya yöneldiğini gösteriyor. Birinci olarak temel sorunun tam anlamı ve ikili şekli dikkat çekerken, ikinci olarak, Leibniz'in ikili soruya sistematik cevabı, şeylerin son nedeni olarak Tanrıda üç düzlemde ve üç açıdan, volitif, kognitif ve potestatif açıdan verir. Ancak üçüncü olarak belirtmek gerekir ki, en iyi dünyaya ilişkin ilahi tercihin doğa felsefesi prensiplerine indirgenebilirliğinin söz konusu olduğu, Leibniz'in *insan kendi mikrokosmosunda bir Tanrıdır* tezinde görülebilir; çünkü büyük Tanrı, Leibniz'e göre kendi olanaklarını gerçekliğe dönüştüren tüm ışıkların yaratıcı üreten birliğinden başka bir şey değildir.¹⁸

Tüm bu arka plan bilgilerinin ışığında Leibniz'in temel soruyu, dünyanın ki'liğine ve nasıllığına ilişkin sorunun bağlantısı olarak gördüğü açıkken, Leibniz'den sonra birçok filozof bu soruyla uğraşmış ve mesela Schelling sorunun birinci kısmına yoğunlaşmıştır. Sadece bu yeni formülasyonların değil, aynı zamanda Leibnizci temel sorunun yeni cevaplandırmalarının da ne kadar orijinal olduğunu Schelling, bilhassa vahiy felsefesine dair dörtten ona kadar olan derslerinde kanıtlar. Bir yandan bu eser, Schelling'in daimi bir gelenek ile ilişkisini gösterir, çünkü geç dönem eseri, ve temel soruyla beraber, Schelling'in felsefesi, bütünüyle Leibnizci

¹⁷ Bkz. a.g.e., s. 66 v.d..

¹⁸ Bkz. Busche, H., "Die letzte Warum-Frage. Ihre zweifache Gestalt und ihre Beantwortung bei Leibniz", Lemanski, J. / v.d. (derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2013, s. 115-158.

temel soruyla bir ihtilaf olarak anlaşılabilir; diğer yandan Schelling'in vahiy felsefesinin modern dil felsefesiyle bir ilişkisi mevcuttur.¹⁹

Schelling 1804 senesinde temel soruyu "Warum ist nicht nichts, warum ist etwas überhaupt? / Hiçbir şey, neden (var)değildir, bir şey genelde, neden (var)dır?" şeklinde biçimlendirerek metafiziğin temel sorusunu yeniden ve farklı bir biçimde yorumlar. Temel soruyu farklı evrelerde başka türlü formüle etmesi, tüm felsefesinin bu soruya cevap olarak yeniden yapılandırılabilmesini açığa çıkarır. Yaygın literatürde felsefesi bilhassa metafiziğin yeniden doğuşu veya metafiziğin yeniden doğuşu olarak teşhis edilen Schelling temel soruyu, insanın doğayı aşabildiğine ilişkin varsayımın arka planından hareketle sorup insanın ontolojik belirlenmişliği yarattığını, ama bunun natüralist bir tasvirle örtülmediğini iddia eder. Buna göre böyle bir belirlenmişlik sadece özgürlük sayesinde dünyaya gelir ki, insanın bunu tamamen gündelik biçimde kendi kendisinde ve başkalarında sunulu olana ilişkin bir fazlalık olarak tecrübe ettiğini söyler. Çünkü özgürlük doğanın içinde olsa bile onu aşar. Schelling, bilhassa insanın, *bir şey genelde, neden vardır? Hiçbir şey neden var değildir?* şeklinde çaresiz soruyu hep sormaya mahkum olduğunu ifade ederek, temel soruyu antropolojiye bağlar.²⁰

Schelling'in antropolojik çıkış noktası, Kant'ın radikalleştirilmesi olarak okunabilir, çünkü Schelling, insana ilişkin soruyu felsefenin temel sorusu olarak görmüştür. İnsanlar sanat eseri, eylemler, metinler ve felsefe teorileri yaratır ve bu başarılar evveliyatlarına indirgenemez ki bu bağlamda temel soru, bir yaratıcılık teorisinin çerçevesine aittir. Erken dönem Schelling, Kant'ın sentetik apriori yargılarını, bu temel soruya cevap olarak görmüştür ve yaşam boyu bu soruyu daima farklı şekillerinde Kant ile ilişkili ve bağlantılı hale getirmiştir. Bir şeyin genelde neden varolduğu sorusu, akıl ve özgürlüğün genelde neden varolduğunu kapsar. Temel soru sorulduğunda ona göre, dünyanın kendisi birkaç sakini üzerine konu edinilir, ki bununla, görmezden gelinemeyecek bir yeni bir belirlenmişlik eklenir. Bu sorunun kendisine ilişkin refleksiyon yapmadan bu temel soruyu sormayı Schelling, erken dönem eserlerinden beri kısaca *dogmacılık*

¹⁹ Bkz. Lemanski, J. / v.d., "Variationen und Implikationen der Frage 'Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?'" , s. 8 v.d..

²⁰ Bkz. Gabriel, M., "Schellings Antwort auf die Grundfrage der Metaphysik in der Urfassung der Philosophie der Offenbarung", Lemanski, J. / v.d. (derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2013, s. 150 v.d..

olarak adlandırır ve bunun karşısına da *eleştirciliği* koyar. Bu eleştircilik sadece metafiziksel sorular sormaz, aynı zamanda bu tarz soruların sorulabilmesi için hangi koşulların doldurulması gerektiğini daima sorar.²¹

Mesela kendisinden önceki Kant veya Fichte'den farklı olarak Schelling, bu koşulların kendilerini, ontolojik koşullar olarak anlar: Soran, vardır, öyle ki transsendental refleksiyonun ontolojik koşulları olmak zorundadır. Arka planda şu yatar: Kant'la ilişkili birçok çağdaş düşünürden farklı olarak hem Kant'ın fiiliyat (*facere/yapmak* fiilinden türemiş *.e Faktizität/yapıntısallık*) tezini hem de aklın olumsuzluğu tezini kabul eder: Akıl acaba neden vardır da akıldışılık var değildir? Son olarak kendinde şeyin fenomenalizasyonu teorisi bağlamında Schelling, bir şeyin genelde neden var olduğunu ve hiçbir şeyin neden var olmadığını sorar. Burada vurguyu bir şeye yapar. Çünkü 'birşey'lik, belirlenmiş bir şeydir, başka bir şey ile farkta herhangi bir şeydir.²²

Schopenhauer 1844 senesinde *warum nicht lieber gar Nichts sei, als diese Welt / Bu dünyanın yerine neden hiçlik (var)değildir* şeklinde temel soruyu sorup bu temel soruyu metafiziksel ve teorik boyutlarından arındırarak varoluşsal soruya dönüştürür. Schopenhauer'da bu soru, hiçolmanın daha iyi bir tercih olduğu anlamsız ve temelsiz bir dünya karşısında acı dolu yaşamın amacını ve anlamını kapsar gibi görünür. O zaman, Schopenhauer'da yaşam iradesinin evetlenmesi ve değillenmesi kararıyla ilişkilenen bir dünya tavrı söz konusudur. Dünyanın hiçolmasının olanağı, gerçek bir alternatif dönüşür. Dünyanın varoluşu, haklı çıkarılamaz ve bu, epistemolojik açıdan da yapılamaz. Çünkü yeter neden ilkesi metafiziğin nesne alanına uzanmaz, metafizik açıdan uzanamaz, zira kendinde şey olarak irade, temelsiz, saf etkileme olarak anlaşılmalıdır. Yaşamın değeri, yaşamı "istememe" fenomeninde aranmalıdır. Schopenhauer'dan sonra felsefe tarihinde Jaspers'te temel soru için yaşamı evetleyen bir yaklaşımla temel soruya sadece teorik ve ontolojik bir anlam değil, aynı zamanda varoluşsal bir anlam yüklenir ki incelenmesi, bu makalenin sınırlarını aşar.²³

²¹ Gabriel, M., "Schellings Antwort auf die Grundfrage der Metaphysik in der *Urfassung der Philosophie der Offenbarung*", s. 165-179.

²² Bkz. a.g.e., s. 180 v.d..

²³ Bkz. Kossler, M., "Lieber gar Nichts als Etwas. Die Frage unter pessimistischen Vorzeichen bei Schopenhauer", Lemanski, J. / v.d.. (derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg:

Temel sorunun felsefe tarihinde farklı yansımalarına rağmen, sorunun en iyi biçimde Leibniz ve Schelling'te ele alındığı gösterildikten sonra şimdi sıra, temel soruyu en radikal konumuna getirerek zirveye ulaştıran Heidegger'e gelir.

III. Heidegger'in Temel 'Neden Sorusu'na İlişkin Felsefi Belirlenimleri

Batı metafiziğinin tarihinde temel soruya ilişkin en radikal denemeye Heidegger kendi felsefeleyen tarzında girişmiştir. Hint-germen dillerindeki 'dır'ı vurgulamasıyla ve de varlık sorusunu merkezi bir felsefi soru yapıp temel soru formülasyonu ile, soru haline getirdiği varlık ile varolan arasındaki *ontolojik farkı* görülür kılmaya çalışır. Bu soruyu formüle etme denemelerinde Heidegger, Batılı metafiziğin ana hattının, varolana odaklanıp temel soruyu açıklamaya çalıştığını iddia eder ki, temel soruyu kendince çevirip yorumlar: *Warum ist überhaupt Seiendes und nicht vielmehr Nichts? / Varolan genelde, neden (var)dır ve daha ziyade Hiçlik değil?*

Temel sorunun Heideggerci şekillenmesine dikkatlice bakıldığında "Nichts" kelimesinin büyük harfle yazılması dikkat çeker ve bu, sebepsiz değildir, çünkü bu tarz soru haline getirmenin, felsefi bir anlamı vardır. Hiçliğin büyük yazılması artık temel sorunun metafizik bir soru olmadığını gösterir; büyük harfle yazılan hiçlik (.s Nichts), Heidegger'in yorumuna göre varolanın bir sırf değililmesi değildir, aksine tamamen belirlenmiş bir ruh halinde Heidegger'in korku veya sıkıntı anlamında tecrübe edilebilir bir hiçliği gösterme denemesidir. Heidegger'in gözünde Leibniz ve Schelling, bu temel soruyu en yüksek temele/nedene ve de varolanın ilk sebebine ilişkin soru olarak yorumlamışlardır. Nedenden hareketle varolanın temelini ve hiçlik olarak temelsizliğini sorguladığı bu denemesinde başlangıçta Heidegger soruyu, örtük bir şekilde *varlık ve zamana* ilişkin soru olarak ortaya koysa da, asıl temel soruyu cevaplamaya metafiziğin varlık unutulmuşluğunun tarihi içerisinde ilkin 1929 tarihli *Metafizik nedir?* başlıklı konuşması münasebetiyle dile getirir. Bu konuşmasına yazdığı

Felix Meiner Verlag, 2013, s. 189-204; ayrıca bkz. Schulz, R., Karl Jaspers: "Sein-Nichts-Spekulation und gegenwärtig leben – Einheit oder Widerspruch?", Lemanski, J. / v.d. (derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2013, s. 205-226.

girişte soruyu sormakla metafiziğin, varolanın temeli olarak en yüksek varolana geri gittiğini söyler ve böylece neden sorusunu, varlığın anlamı veya varlığın hakikatine ilişkin soruya doğru sürükler. Bu varolanın ne olduğuna ilişkin metafizik soruyu şart koşar. Temel soru, varlığa ilişkin soru için bir geçiş sorusudur. Varlığın anlamı, metafiziğin 'düşünülmeyen'idir.²⁴

Bu korku ve hiçlik konulu konuşmasında Heidegger, varlığın hakikatinden hareketli hiçliği ve ondan hareketle de metafiziğin özünü temel soru bağlamında düşündürmeye çalışır ki, hiçliğe giden yolda varlığı düşünüp yine varolana ilişkin soruya geri dönmesi ilginçtir. Temel sorunun Leibnizci yorumunu alıntılıyıp *vardır olan* (seiend) şeylerin en yüksek sebebine ilişkin metafiziksel soru olarak damgalayarak metafiziğin temel sorusunu fundamental ontoloji açısından metafiziğin temeline ilişkin soru olarak dönüştürür. Temel soruyu yeniden şekillendirmesiyle Heidegger için, artık alışıldık metafiziksel soru değil de, aksine varlığın hakikatinden kaynaklanan metafiziğin özü ve hakikati söz konusudur: Metafiziğin tarihinde sorunun birinci kısımla varlığın varolana ve önceliğine kurban edildiğini, ikinci kısımla da varlık olarak anlaşılan hiçliğin unutulmuş olduğunu savunur. Fakat Heidegger'e soru, artık varlığın aslında hiçbir şey olduğu veya hiçliğin esasen özü sürdürmediğine ilişkin bir kuşkuda yeniden sorulmalıdır. Eski metafiziksel soru sormadan varlığın her kendiliğinden anlaşılabilirliğini ve kolayca hiçliğin, varolanın berisine atılmasına Heidegger, itiraz edip varlık ve hiçlik için felsefede yeni statüyü ve de durumu sorgulayarak Leibnizci temel soruyu ironik bir şekilde bizzat Leibniz için imkansız bir cevap kalıbına sokar: *Car le rien est plus simple et plus facile que quelque chose / Çünkü hiçlik, bir şeyden daha basit ve kolaydır.*²⁵

Bu konuşması, varlık ve varolan arasındaki ontolojik farka dikkat çekerek temel soruyu muallakta bırakıp sorunun muamma niteliğini vurgular. Ancak Heidegger, metafiziğin artık metafiziksel olmayan sorusunda neden sorusuyla sebepler ve açıklama temellerini aramaz, aksine temel ile ilişkiyi arar. Bu ilk temel midir yoksa temelsizlik, gayrı temel midir sorusunun asıl cevabını *Metafiziğe Giriş* eserinde ve sonrasında geliştirdiği yeni yorumları da *Besinnung* adlı eserinde kaleme alır.

²⁴ Bkz. Heidegger, M., *Was ist Metaphysik / Metafizik Nedir?*. (çev.: Y. Örnek), Ankara: TFK Yayınları, 1991, s. 22. v.d. Ayrıca bkz. Heidegger, M., *Wegmarken*, s. 420.

²⁵ Bkz. Heidegger, M., *Was ist Metaphysik / Metafizik Nedir?*, s. 22 ve 23. Bu farklı çeviri, bana aittir (M. K.).

Heidegger temel soruyu her şeyden önce, 'varolan genelde, neden (var)dır ve daha ziyade Hiçlik değil?' biçiminde 've' bağlacını italik yazarak, sistematik açıdan deşmeye başlar. "Varolan genelde, neden (var)dır ve daha ziyade hiçlik değil?" (Warum ist überhaupt Seiendes und nicht vielmehr Nichts?) temel sorusunu Heidegger, neden'den (warum) gelen bir temelin (.r Grund) nedenliğini (.s Warum) soru haline getirerek temelden, varlık sorusunu ve durumunu sorabilmeyi tüm erken ve geç dönem felsefesinde sürdürdü.²⁶

Her şeyden önce filolojisi incelenecek olan temel soru, ayıran ve birleştiren iki bölümden oluşur. İlk bölümde soru cümlesini soru cümlesi yapan öğelerden olan soru zarfı, bir *wieso*, *weshalb* veya *wozu* değildir, aksine *warum*'dur ki bu soru zarfı, metafiziğin bütün tarihini kapsayan *varolan genelde, neden (var)dır* biçimindeki birinci bölümde bir *niçin* ile karıştırılamaz *kökensel neden* soru zarfıdır. Birinci bölüme dikkatli bakıldığında üçüncü tekil şahsın çekiminde bulunan (var)*olmak* (sein) yüklemiyle soran Heidegger, ilk belirleyici temel kavram olan *varolan* (.s Seiende) ismini ve *genelde* partikel'ini vurgulu bir şekilde öne çıkarır. Heidegger için belirleyici olan bir 'genelde varolan' değildir, aksine 'varolan genelde' ifadesini dile getirip tam da burada anlık bir duraksamayı virgülle yapar: *Varolan genelde, neden (var)dır (...)*.²⁷

Heidegger, kendisinden önceki metafiziğin bütün tarihine karşı provokatif bir şekilde bu *metafiziğin aşılması* bağlamında *düşünülme*yi işlediğinden, temel sorunun *ve daha ziyade hiçlik değil* şeklindeki ikinci bölümü ve bağlacıyla açılıp yüklemsiz, daha doğrusu *-dırsız* bir biçimde kapatır. Bu Heideggerci stile göre bir anlam fazlalığı ve faizi işte *vielmehr* (daha ziyade) zarfında ifade edilir ki bu zarf, *yerine* edatı ve *de/da* bağlacı ile çevrilemez; çünkü Heidegger birinci cümleye yerleştirdiği anlamdan daha fazlasını burada ikinci bölümde sürdürür. Bu anlam faizi *hiçliktir* (.s Nichts) ve hiçlikten başkası değildir ki bu hiçlik, şiirsel duruşunu *-dırdan* ve doğal olarak yüklem mahrumiyetinden alır. Başka Heidegger çevirilerinde olduğu gibi, cümlelerin ikinci ve gizli yüklemine 'yoktur' olarak çevrilemez, çünkü böyle çevrildiğinde felsefenin sınırlarının aşılp sosyo-ekonomik bir kavram olarak yokluğun ön plana çıktığı görülür ki bu yokluk, kavram olarak ya başka bir şey durumunu (mesela *es gibt nicht*) ya da ontolojiden uzak bağlamları kast eder. Yüklemsiz bir hiçliği, Heidegger varolandan daha fazla

²⁶ Bkz. Heidegger, M., *Metafiziğe Giriş*, s. 11; 14 ve 229.

²⁷ Bkz. Heidegger, M., *Metafiziğe Giriş*, s. 7 v.d..

olarak talep edip varolanı işte hiçlik sayesinde sor(un)lu hale getirmek ister ki temel sorunun ikinci kısmı artık kendi başkılığına ya da kendi şiir tınısına sahiptir: *Ve daha ziyade hiçlik değil?*²⁸

Metafiziğin tarihiyle olan bariz zıtlığıyla Heidegger'in, "varolan genelde, neden (var)dır ve daha ziyade hiçlik değil?" temel sorusundaki *varolan*, (var)dır ve *hiçlik* ifadelerinde anlam açısından neyi karşılamak istediği şimdi Türkçe yorumlanabilir. Türkçede hem dinamik bakımdan *oluş* hem de statik bakımdan *varlık* anlamına gelen *olmak* fiilinin muğlak bir manaya sahip olduğu bilinen bir felsefi gerçektir. Fiili filolojik açıdan daha da deşmek gerekirse, Türkçede *olmak* fiilinin üçüncü tekil şahıs çekimi *-dır*, Yunanca ve Almancada olduğu gibi bir *varı* barındırmaz ki bu Türkçe için evet bir kayıp olabilir, ama aynı zamanda kendi farklılığında Türkçe için başka bir *kendilik* boyutudur. Fiilin bu anlamı Türkçeye çevrilmek istendiğinde *var* anlamı Türkçede üçüncü tekil şahsın temel çekimi için gerçi varsayılır, ama bu varsayım, beraberinde Türkçenin başka niteliklerini getirir. Buna göre Türkçede *-dır*'ın varlık anlamının olmaması, ontolojik meseleleri daha ilginç kılar ki, aynı zamanda *-dır*'ın sınırsızlığı ve belirlenmemişliğiyle bütünleşme söz konusudur; çünkü Türkçede (var)*olma* olarak varlık bu sayede, dilin yabancı hiçliğinden çıkar ve bu noktada, temel soruda varlığı arayan okurun, onu çoktan bulmuş olduğu muammasız bir biçimde iddia edilebilir ki Heidegger, varolanın varlığı olarak belirlenen varlığın *-dır*'da açığa çıktığını neredeyse ilgili tüm metinlerinde ısrarla savunur.²⁹

Temel sorunun bu filolojik açıklamalarından sonra şimdi Heidegger'in bu soruya ilişkin nedenliğin niteliğine ve varlık sorusunun bu soruda saklanmışlığına dair ya da nihilist perspektifin aşılmasına dair değerlendirmelerine gidilebilir. 1935 tarihli ve 1953 yayım tarihli dersin merkezinde metafiziğin temel sorusu ya da kendi ağırlığı, anlamı ve öneminde Heideggerci *neden sorusu* (.e Warum-frage) bulunur. Buna göre, *varolan genelde neden (var)dır ve daha ziyade hiçlik değil?* sorusu, tüm soruların ilki olmakla beraber, Heidegger için temel soru, en geniş, en derin ve nihayet en kökensel soru olarak birinci soru olduğundan bu tüm sorular

²⁸ Bkz. a.g.e. aynı yerde ve ayrıca Heidegger, M., *Was ist Metaphysik / Metafizik Nedir?*, s. 22 v.d..

²⁹ Bkz. Heidegger, M., *Metafiziğe Giriş*, s. 9 v.d., 23; 29; 69; 124-127 ve s. 128. Ayrıca bkz. Sommer, Ch., "L'événement de la Question. Pratique et Rhétorique du Questionnement chez Heidegger", Courtine, J. F. (derl.): *L'Introduction à la Métaphysique de Heidegger* içinde. Paris: J. Vrin, 2007, s. 33-49.

sorusu, iman için bir kaçıklıktır ki felsefeleme (philosophieren), *varolan genelde, neden (var)dır ve daha ziyade hiçlik değil* sorusunu sormaktan başka bir şey değildir.³⁰

Bu temel soruyla çağa aykırı olan felsefe, ancak, bu temel soru sayesinde kendi ortası ve çekirdeği olan metafiziğe dönüşür. Metafiziksel sorma, varolanın varlığına bağlı olarak, tam da bu varolanın temelini soru haline getirip temelsizlikte bir temel arar ve *temel sorusu olarak temel soruyu* metafiziksel düşünmenin kökleri *temelde olma ve temel için olmada* (zu-grunde) temellenir ki Heidegger nedenlik sorusunu karşılaştırılmaz bir sıçrayış olarak kökende temellendirir. Sorma öncelikle ve genellikle düzensiz olduğundan felsefeleme de burada temel soruyu sorarak, *düzen dışına ilişkin düzen dışı sorma* anlamına gelir. Sormanın tüm tarihselliği göz önünde bulundurulduğunda, pratik ve teknik bilgiler karşısında Heidegger *bilmeyi öğrenebilme* olarak tanımlar ve bu öğrenebilme de *sorabilmesiz* imkansızdır, zira sorma bilmek istemedir ya da Heideggerci bir dille varolanın açılabilirliğinde-sükûn-edebilme-ye-Açık-kararlı-lıktır.”³¹

Heidegger, temel soruyu ikiye ayırarak soru cümlesinin *yarık* içerdiğini savunur. Sorunun *varolan, genelde neden (var)dır?* şeklinde birinci bölümde varolanın tüm tekanlılığıyla sorulmuş olduğunu ve bu bütünlüğünde sorulanın nedenlik veya temel olduğunu ifade eden Heidegger, soru cümlesinin ikinci bölümünde *ve daha ziyade hiçlik değil* biçiminin bir fazlalık ve çelişki gibi görüldüğünü hiçliğin mantık ve bilim karşıtlığında gösterir ki, hiçlik hakkında sorma, *temel sorusunun anlamının kökensel geleneğine tam saygı ve dikkatten* başka bir şey değildir. Ancak haklı olarak Heidegger, varolandan neden hiçolmanın olanağının gasp edildiğini sorup hiçliğe ilişkin soruyu içeren cümlemin ikinci bölümünün asıl sorunun gereksiz bir ilavesi olmadığını, aksine birinci bölümdeki varolan sorusundan tamamen farklı bir soruyu ifade eden soru cümlesinin özlü bir parçası olduğunu öne sürer, zira bu soru cümlesinde hiçolma ile varlık arasındaki sallantısında varolan, hiçolmanın en uç olanağına karşı durduğundan, bizzat varlıkta sükûn eder, ama gerisine düşebildiği hiçolmayı aşmamıştır.³²

³⁰ Bkz. Heidegger, M., *Metafiziğe Giriş*, s. 9-16.

³¹ Bkz. a.g.e., s. 14 vd, 22, 27, 31.

³² Bkz. Heidegger, M., *Metafiziğe Giriş*, s. 32, 37-40. Ayrıca bkz. Jollivet, S., “D’une interduction dans l’histoire de l’être ou d’un premier tourtant de pensée”, Courtine, J. F. (derl.): *L’Introduction à la Métaphysique de Heidegger* içinde. Paris: J. Vrin. s. 51-81.

Heidegger'de temel soru esasen, varlığa ilişkin sorusu olarak tezahür eder, çünkü temel sorunun birinci bölümünde varolanın varlığına ilişkin soru, yani kendi varlığı bakımından varlığa ilişkin soru belirgindir ki Heidegger, temel soruyu varlığın durumu nedir? şeklindeki ön soruya bağlayarak tezlerinden sonuç çıkarır. Aynı şekilde geleneksel metafizik ile olan farkında Heidegger için, varolanın varlığını ne varolanda ne de varolanın içinde ne de başka bir yerde aracısız kavrandığı tecrübesini tespit etmesi bilhassa önemlidir. Ayrıca Heidegger temel soru ile ön soru arasında ilişkiyi sorgulamaktan tereddüt etmeyip soruların birbirinden kopuk olmadığını ve ön sorunun temel sorunun dışında bulunmadığını ekler. Bu her iki sorunun birleşiminde Akşam Diyarı'nın (.s Abendland) manevi kısmeti gizlidir, zira "bu ön sorunun ve bununla birlikte Metafiziğin temel sorusunun sorulmasında baştan başa tarihsel bir sorma olduğunu iddia ediyoruz".³³

Öte yandan Heidegger geç döneminde metafiziksel neden sorusunu *geçiş sorusu* adı altına yeniden işler. Peki neden nedenlik sorusunun zorunluluğundan bahsederek sormanın varolanla ilişkili olup olmadığı sorusu bağlamında neden varolan ve neden herşey (var)dır sorusuna *varlıktan dolayı, varlık için, varlık uğruna*³⁴ cevabını verir ki, varlığın hakikati, varlığa ait olan ve onu dinleyen in oarada-olmada (.s Da-sein) kendi temelini ve yerini bulur. Heidegger varlık, hiçliktir derken bu tezinin Hegel'in hiçlik ve varlık aynılığı tezinden daha radikal olduğunu iddia eder; zira neden sorusu, varlığın özünden hiçliğin kökeninin örtüsünün nasıl kaldırıldığını gösterir. Buradaki *neden sorusu* (.e Warumfrage), hangi nedenden dolayı, hangi nedene yönelik anlamında geldiğinden, neden olarak temelin özü, *varlığın kendisidir*, yani aydınlatılarak açılmış *ara'nın* (.s Zwischen) temel-siz hasıl-olmasıdır ki bu ara'nın içine doğru (oarada-olma olarak) insan uzaklaşmıştır.³⁵

³³ Bkz. Heidegger, M., *Metafiziğe Giriş*, s. 40 v.d. 51 v.d.. Polt, R., "The Question of Nothing", age. / v.d.: *A Companion to Heidegger's Introduction to Metaphysics* içinde, New Haven/Londra: Yale University Press, 2001 s. 57-82.

³⁴ *Um des Seyns willen*: Varlığın kendisi (.s Sein selbst) olarak *Seyn* kelimesini karşılamak amacıyla Türkçede harf değişimine gidilebileceği zorunluluğundan dolayı "varlık" denilmiştir. Schelling'e kadar geri giden 'Seyn' (varlığın kendisi) kavramı günümüz Almancası için ne kadar yabancıysa, kendi eşdeğerliliğinde 'varlık' kavramı da günümüz Türkçesi için o kadar yabancıdır. Bu yabancılık aşılamaz ve benzetilemez, ancak sınırları aşılmaksızın onunla birlikte yaşanabilir.

³⁵ Bkz. Heidegger, M., *Besinnung*, s. 267-270; ayrıca bkz. De Gennaro / Zaccaria, G., "Um des Seyns willen'-Heidegger und der Schritt zum Grund", Lemanski, J. / v.d.

Kökensel soru olarak serimlediği temele ilişkin neden sorusunun geç dönem Heidegger eserinde artık sıçrayıcı kökenselliğini yitirdiği gerçeği, bu neden sorusunun varolanın açıklanması alanına tutuklu kaldığı tespitiyle açığa çıkarılır. Çünkü bu başlangıçtaki neden sorusu, kökensel düşünürsel bir soru değildi ve artık bir *başka başlangıcı* (.r andere Anfang) hazırlayan asıl temel soruya dönüşür. Asıl temel soru olarak başka başlangıcın sorusu, *varlık, nasıl özü-sürer? (Wie west das Seyn?)* veya varlığın hakikati hangisidir? (Welches ist die Wahrheit des Seyns) sorusudur.³⁶

IV. Temel Soruya Heidegger Sonrası Metafizik Dışı Yaklaşımlar

Heidegger'in çağdaşı Hannah Arendt, Heidegger felsefesinin mihenk taşlarından olan temel soruyu yeniden şekillendirir ve "Bir kimse genelde, neden vardır ve daha ziyade hiç kimse değil?" şeklindeki soruyu kendi politika felsefesinin temel sorusu olarak geliştirir ki, burada metafiziğin temel sorusunun politik çevirisi söz konusudur. Zira *kendi* ve *dünya* ortak bir *praxis*'te kurulur, fakat temel soru artık, kendi vatanını terk etmiş ve metafiziğin dışlandığı yeni bir vatanda yabancı bir fenomen muamelesi görür.³⁷

Heidegger sonrası Kıta Avrupası felsefesinde bu temel soruyla uğraşın felsefi hatları ortaya çıkmadığı sırada, ilginç bir şekilde analitik felsefenin Heidegger'e ilişkin mesafeli ve eleştirel başlangıçlara rağmen günümüz analitik felsefesinde temel soru birçok açıdan kendince önemli ve ciddi bir şekilde ele alınır.³⁸ Artık metafiziğin temel sorusunun hem felsefe içi hem de felsefe dışı farklı şekillenmeleri vardır, ancak Heidegger'i bu temel soru bağlamında aşma denemelerine her iki tarafta da rastlanmaz ki bu felsefi zaaf, metafizik için güncel bir düşünme krizini teşkil eder.

(derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2013, s. 227-262.

³⁶ Bkz. Heidegger, M., *Besinnung*, s. 273 v.d..

³⁷ Bkz. Meints, W., "Hannah Arendts politische Übersetzung der Frage 'Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?'" , Lemanski, J. / v.d.. (derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2013, s. 263-282.

³⁸ Bkz. Weidemann, C., "Warum existiert überhaupt etwas und nicht nichts? Zur Diskussion in der analytischen Philosophie", Lemanski, J. / v.d.. (derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2013, s. 283-338.

19. ve 20. yüzyıldaki analitik felsefenin babaları olan Frege, Moore, Russel ve Wittgenstein, metafizik soruların temelden haklı kılınmasını temel soru bağlamında kabul ederken, mantıksal empirizmin parlak döneminde aşırı metafizik şüphesinin bir evresi sonradan gelir ve bu evrede, bir şeyin genelde neden varolduğuna ilişkin sorunun tamamen reddedilmesi anlamsız bulunur. Farklı açılardan ve yaklaşımlardan bakılırsa analitik felsefede ve bilimlerde temel soru bağlamında hiçlik, ya cevaplanamazdır, yanlış sorulmuştur ya da bilinemezdir ve olanaksızdır.³⁹

Burada analitikçilerin metafiziğe karşı tavırlarının radikal kırılması genel olarak tasvir edilemez, ancak Heidegger'e karşı hiçlik üzerine ihtilafında metafiziksel sormayı anlamsız olarak gösterme denemesiyle Carnap, klasik sorunları hakiki olmayan sahte sorunlar olarak damgalar. Gerçekte hiçbir anlamı yokken sanki bir anlamı varmış gibi görünen *sahte kavramlar* (e Scheinbegriffe: kavrammış gibi görünen kavramlar) eşgüdüllü olarak mevcut olmayan bir şey durumunu ifade eden sahte önermeleri Carnap, bilhassa Heidegger'den alıntılar için geçerli kılar. Ona göre Almanya'da o dönem çok güzlü bir nüfuza sahip Heidegger'in metafiziksel öğretisinde geçen *hiçliğin durumu nedir, hiçlik hiçler* gibi önermeler, tarihsel dilbilgisel sentaksı yerine getirilmiş olsa bile mantıksal sentaksı sorunlu olan anlamsız sahte önermelerdir ki, şey durumlarını tasvir etmezler, aksine yaşama duygusunun ifadesi için faydalıdır.⁴⁰

Carnap dışında diğer analitik filozoflar da bu soruyu metafiziksel nihilizm bağlamında, yani hiçbir şeyin varolmadığı veya başka deyişle boş olanaklı dünyaların olduğunun mümkün olabileceği tezini tartışmışlardır. Bu tartışmalar tıpkı Carnap'ta olduğu gibi sorunludur ve tüm analitikçilerde, temel soruyu birlikli bir soru haline getirme teşebbüsü yoktur.⁴¹

Her ne kadar bundan şikayet edip Stephen Maitzen gibi araştırmacılar *stop asking why there's anything* şeklinde çağrılar yapan tek tük sesler olsa da, analitik felsefede, bu temel sorunun analitik işlenmesi

³⁹ Bkz. Gaßner, J.: / v.d., "Warum ist überhaupt etwas und nichts vielmehr nichts? Ansätze und Perspektiven der Physik und Kosmologie", Lemanski, J. / v.d. (derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2013, s. 339-366.

⁴⁰ Bkz. Carnap, R., "Die Überwindung der Metaphysik durch die logische Analyse der Sprache", *Erkenntnis* 2 içinde. (1931), s. 221, ayrıca bkz. Weidemann, C., "Warum existiert überhaupt etwas und nicht nichts? Zur Diskussion in der analytischen Philosophie", s. 283 v.d..

⁴¹ a.g.e. s. 318.

bağlamında yaygın açılar ve argümanlar geliştirildi. Sorunun modern şekillenmelerinde çok büyük bir çeşitlilik arz eder. Mesela temel soru, *Why is there something and not rather nothing* (D. Lewis), *Why is there something rather than nothing?* (Goldstick), *Why is there anything at all?* (van Inwagen, Lowe), *Why anything? Why this?* (Parfit), *Why is there anything at all rather than nothing whatsoever?* (Wippel) gibi farklı şekillenmelerde ortaya çıktı. Bu yönelimlerin çıkış noktası, hem spekülative realizmde hem de analitik metafizikte, klasik metafiziğe zıt bir biçimde temel sorunun birincil fiziksel modeline yönelir. Temel soru adeta ilk patlamaya ilişkin soru olarak bu arka plan ışığında değerlendirdiklerinden, fiziksel ölçülebilir ve bu anlamda gözlemlenebilir yapıların varlığından söz etmişlerdir.⁴²

Tüm modern ve bilimci cevaplandırma denemelerine rağmen Heideggerci soru sorma tarzı bugünün felsefesi için hâlâ güncel, önemli ve zorunlu olan felsefi sorulardan, hatta en başat sorulardan biridir. Çağdaş fiziğin ve metafiziğin cevaplandırma denemeleri bir yana bu temel sorunun neden bu kadar zor olduğu sorusu, bugün hâlâ soru etrafında büyük bir muamma sisine yol açmakta ve derin düşünmeye sevk etmektedir ki, temel soruya yaklaşımların neden olduğu düşünme krizi ancak yine Heidegger gibi gelecekte ortaya çıkacak büyük bir filozof ve düşünür profilinin yaşam boyu uğraşısıyla yeni boyutlar kazanacaktır.

⁴² Gaßner, J.: / v.d., "Warum ist überhaupt etwas und nichts vielmehr nichts? Ansätze und Perspektiven der Physik und Kosmologie", s. 339 v.d.. Ayrıca bkz. Van Inwagen, P., *Metaphysics*, Boulder, Westview Press, 2009, s. X, 110 v.d..

KAYNAKÇA

Temel Kaynaklar

- Heidegger, M., *Wegmarken*. (GA 9). (derl.: F. W. von Hermann). Frankfurt a. Main: V. Klostermann Verlag, 1976.
- Heidegger, M., *Was ist Metaphysik / Metafizik Nedir?*. (çev.: Y. Örnek), Ankara: TFK Yayınları, 1991.
- Heidegger, M., *Besinnung*. (GA 66). (derl.: F. W. von Hermann). Frankfurt a. Main: V. Klostermann Verlag, 1997.
- Heidegger, M., *Metafiziğe Giriş*, (çev.: Mesut Keskin), İstanbul: Avesta Yayınları, 2014.

Diğer Kaynaklar

- Busche, H., “Die letzte Warum-Frage. Ihre zweifache Gestalt und ihre Beantwortung bei Leibniz”, Lemanski, J. / v.d.(derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2013, s. 115-158.
- Carnap, R., “Die Überwindung der Metaphysik durch die logische Analyse der Sprache”, *Erkenntnis* 2 içinde. (1931) 219-241.
- De Gennaro / Zaccaria, G., “‘Um des Seyns willen’-Heidegger und der Schritt zum Grund”, Lemanski, J. / v.d. (derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2013, s. 227-262.
- Gabriel, M., “Schellings Antwort auf die Grundfrage der Metaphysik in der *Urfassung der Philosophie der Offenbarung*”, Lemanski, J. / v.d. (derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2013, s. 159-181.
- Gaßner, J.: / v.d., “Warum ist überhaupt etwas und nichts vielmehr nichts? Ansätze und Perspektiven der Physik und Kosmologie”, Lemanski, J. / v.d. (derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2013, s. 339-366.

- Hessbrüggen-Walter, S., "Creatio ex nihilo und creatio nihili. Etwas und Nichts im Schöpfungsdenken der frühen Neuzeit", Lemanski, J. / v.d. (derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2013, s. 65-103.
- Jollivet, S., "D'une interduction dans l'histoire de l'être ou d'un premier tourant de pensée", Courtine, J. F. (derl.): *L'Introduction à la Métaphysique de Heidegger* içinde. Paris: J. Vrin., 2007, s. 51-81.
- Kossler, M., "Lieber gar Nichts als Etwas. Die Frage unter pessimistischen Vorzeichen bei Schopenhauer", Lemanski, J. / v.d. (derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2013, s. 189-204.
- Lemanski, J. / v.d., "Variationen und Implikationen der Frage 'Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?'" , a.g.y. (derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg: Felix Meiner Verlag, , 2013a, s. 7-21.
- Lemanski, J., 'Cur Potius Aliquid Quam Nihil' von der Frühgeschichte bis zur Hochscholastik, a.g.y. (derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg, Felix Meiner Verlag, 2013b, s. 23-64.
- Meints, W., "Hannah Arendts politische Übersetzung der Frage 'Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?'" , Lemanski, J. / v.d. (derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg: Felix Meiner Verlag. 2013, s. 263-282.
- Polt, R., "The Question of Nothing", a.g.y. / v.d.: *A Companion to Heidegger's Introduction to Metaphysics* içinde, New Haven/Londra: Yale University Press, 2001 s. 57-82.
- Schulz, R., Karl Jaspers: "Sein-Nichts-Spekulation und gegenwärtig leben – Einheit oder Widerspruch?", Lemanski, J. / v.d. (derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2013, s. 205-226.
- Sommer, Ch., "L'événement de la Question. Pratique et Rhétorique du Questionnement chez Heidegger", Courtine, J. F. (derl.):

L'Introduction à la Métaphysique de Heidegger içinde. Paris: J. Vrin, 2007, s. 33-49.

Van Inwagen, P., *Metaphysics*, Boulder: Westview Press, 2009.

Volpi, F., "Sur la grammaire et sur l'étymologie du mot <être>", Courtine, J. F. (derl.): *L'Introduction à la Métaphysique de Heidegger* içinde. Paris: J. Vrin, 2007, s. 125-143.

Weidemann, C., "Warum existiert überhaupt etwas und nicht nichts? Zur Diskussion in der analytischen Philosophie", Lemanski, J. / v.d. (derl.): *Warum ist überhaupt etwas und nicht vielmehr nichts?: Wandel und Variationen einer Frage* içinde. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2013, s. 283-338.